

سرشناسه:	کارشناس، علی، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور:	ادیان و مذاهب یمن با تاکید مبانی کلامی و فقهی زیدیه / علی کارشناس؛ ناظر علمی مسعود اسدی؛ ویراستار حسین قاسم حمزه؛ تهیه‌کننده پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع).
مشخصات نشر:	قم: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)، انتشارات زمزم هدایت، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری:	۲۵۶ ص.
شابک:	۳۱۰۰۰ ریال: 978-964-246-654-2
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
موضوع:	زیدیه -- یمن -- تاریخ
موضوع:	Zaydiyah -- Yemen -- History
موضوع:	کلام زیدیه
موضوع:	Zaydiyah theology*
موضوع:	جنبش‌های اسلامی -- یمن
موضوع:	Islamic movements -- Yemen*
موضوع:	یمن (جمهوری) -- دین
موضوع:	Yemen (Republic) -- Religion
موضوع:	یمن (جمهوری) -- سیاست و حکومت -- قرن ۲۱ م.
موضوع:	Yemen (Republic) -- Politics and government -- 21st century
شناسه افزوده:	اسدی، مسعود، ۱۳۶۸ -
شناسه افزوده:	پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)
شناسه افزوده:	Imam Sadiq Research Institute for Islamic Sciences
شناسه افزوده:	پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع). انتشارات زمزم هدایت
شناسه افزوده:	Imam Sadiq Research Institute of Islamic Sciences, Zamzam Hedayat
رده بندی کنگره:	DS۲۴۷
رده بندی دیویی:	۹۵۳/۳
شماره کتابشناسی ملی:	۵۹۶۳۴۴۳

ادیان و مذاهب یمن

با تأکید بر مبانی کلامی و فقهی زیدیه

علی کارشناس

پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)

زمزم پبلشرز

ادیان و مذاهب یمن
با تأکید بر مبانی کلامی و فقهی زیدیه

تهیه کننده: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)
نویسنده: علی کارشناس
ناظر علمی: مسعود اسدی
ناظر نهایی: علی عرب پور
وایایش نهایی: محسن پاشایی دوست
نمونه خوان: عبدالرحمن حیاتی اصل
ویراستار: حسین قاسم حمزه
صفحه آرا: علی نصیر محمدی
ناشر: زمزم هدایت

چاپ: مرکز چاپ و نوبت چاپ: اول
تاریخ چاپ: ۱۳۹۸
شمارگان: ۵۰۰ قیمت: ۳۱۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۴۶-۶۵۴-۲

آدرس ناشر: قم، خیابان دور شهر، نبش کوچه ۳، پلاک ۸۱
تلفن: ۰۹۱۲۲۵۳۲۸۸۷-۰۲۵-۳۷۷۳۰۷۳۵

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۱۵	۱-۱. کلیات
۱۵	۱-۱-۱. تبیین موضوع
۱۸	۱-۱-۲. اهمیت و ضرورت
۱۹	۱-۱-۳. پیشینه اجمالی موضوع
۲۰	۱-۱-۴. اهداف تدوین کتاب
۲۰	۱-۱-۵. مخاطبان
۲۰	۲-۱. مفاهیم
۲۰	۲-۱-۱. یمن
۳۶	۲-۲-۱. زیدیه
۳۸	۲-۳-۱. حوثیون
۳۹	۲-۴-۱. انصارالله

- ۴۰ ----- ۵-۲-۱. احزاب سیاسی یمن -----
- ۴۱ ----- ۶-۲-۱. نگاهی به شخصیت حضرت زید بن علی علیه السلام: بنیان‌گذار نهضت... -----
- ۴۴ ----- ۷-۲-۱. اعلام و شخصیت‌های برجسته یمن -----
- ۵۳ ----- ۸-۲-۱. روایاتی درباره یمن -----

فصل دوم: ادیان و مذاهب یمن (موقعیت جغرافیایی، اعتقادات و احکام فقهی)

- ۵۵ ----- ۱-۲. ادیان و مذاهب یمن -----
- ۵۶ ----- ۱-۱-۲. اسلام -----
- ۸۸ ----- ۲-۱-۲. مسیحیت -----
- ۸۹ ----- ۳-۱-۲. یهودیت -----
- ۹۰ ----- ۴-۱-۲. هندوئیسم -----
- ۹۱ ----- ۲-۲. قبایل یمن -----
- ۹۳ ----- ۱-۲-۲. حضرموت -----
- ۹۴ ----- ۲-۲-۲. حمیر -----
- ۹۴ ----- ۳-۲-۲. سمحان -----
- ۹۵ ----- ۴-۲-۲. کنده -----
- ۹۵ ----- ۵-۲-۲. مَهَرَه -----
- ۹۵ ----- ۶-۲-۲. مَذِجِج -----
- ۹۶ ----- ۷-۲-۲. بَجِیْلَه -----
- ۹۶ ----- ۸-۲-۲. خزاعه -----
- ۹۷ ----- ۹-۲-۲. طَیّی -----
- ۹۷ ----- ۱۰-۲-۲. هَمْدان -----
- ۹۸ ----- ۱۱-۲-۲. حَوْلان -----
- ۹۹ ----- ۱۲-۲-۲. اشعر -----
- ۹۹ ----- ۱۳-۲-۲. حَثْعَم -----
- ۹۹ ----- ۱۴-۲-۲. آزد -----

فصل سوم: بررسی فرقه‌ها، اعتقادات و احکام فقهی زیدیه و انصارالله

- ۱-۳. فرقه‌های زیدیه ----- ۱۰۱
- ۱-۱-۳. جارودیه ----- ۱۰۲
- ۲-۱-۳. صالحیه (بتریه/ابتریه) ----- ۱۰۳
- ۳-۱-۳. سلیمانیه (جریره) ----- ۱۰۴
- ۴-۱-۳. حسینیّه ----- ۱۰۵
- ۵-۱-۳. مطرفیه ----- ۱۰۵
- ۶-۱-۳. مخترعه ----- ۱۰۶
- ۷-۱-۳. نُعیمیه ----- ۱۰۷
- ۸-۱-۳. یعقوبیه ----- ۱۰۷
- ۹-۱-۳. هادویه ----- ۱۰۷
- ۲-۳. جریان زیدیه سلفی ----- ۱۰۷
- ۱-۲-۳. افراد برجسته جریان سلفی زیدی ----- ۱۰۸
- ۲-۲-۳. اندیشه‌های جریان زیدیه سلفی ----- ۱۱۳
- ۳-۳. مبانی کلامی زیدیه و انصارالله ----- ۱۱۳
- ۱-۳-۳. توحید و شرک ----- ۱۱۴
- ۲-۳-۳. عدل و حکمت ----- ۱۲۱
- ۳-۳-۳. نبوت ----- ۱۲۲
- ۴-۳-۳. امامت ----- ۱۲۵
- ۵-۳-۳. امر به معروف و نهی از منکر ----- ۱۴۴
- ۶-۳-۳. معاد (وعد و وعید) ----- ۱۴۶
- ۴-۳. مبانی فقهی زیدیه و انصارالله ----- ۱۵۴
- ۱-۴-۳. دلایل شریعت و استنباط در فقه زیدیه ----- ۱۵۴
- ۲-۴-۳. مکتب‌های فقهی زیدیه ----- ۱۵۶
- ۳-۴-۳. فقه عبادی زیدیه و انصارالله ----- ۱۵۸

- ۳-۴. فقه معاملات زیدیه و انصارالله ----- ۱۸۳
- ۳-۵. فقه سیاسی انصارالله ----- ۱۸۴
- ۳-۵. مباحث اخلاقی زیدیه و انصارالله ----- ۱۹۱
- ۳-۵-۱. ریاضت نفس ----- ۱۹۱
- ۳-۵-۲. درجات ورع ----- ۱۹۲
- ۳-۵-۳. حقوق برادر ----- ۱۹۳

فصل چهارم: احزاب و جریان‌های سیاسی و تأثیرگذار در یمن

- ۴-۱. احزاب و جریان‌های سیاسی یمن ----- ۱۹۴
- ۴-۱-۱. حزب التجمع الیمنی للإصلاح (اخوانی‌های یمن) ----- ۱۹۴
- ۴-۱-۲. الحزاک الجنوبیه (جنبش‌های جنوب) ----- ۱۹۵
- ۴-۱-۳. حزب الرشاد السلفی (سلفی‌های یمن) ----- ۱۹۷
- ۴-۱-۴. حزب کنگره ملی (حزب المؤتمر الشعبی) ----- ۱۹۸
- ۴-۱-۵. احزاب لقاء المشترك ----- ۱۹۹
- ۴-۱-۶. الجبهة الإسلامية ----- ۲۰۰
- ۴-۱-۷. الحزب الاشتراکی الیمنی (حزب سوسیالیستی یمن) ----- ۲۰۱
- ۴-۱-۸. التنظيم الودحدی الشعبی الناصری ----- ۲۰۱
- ۴-۱-۹. حزب البعث العربی الاشتراکی - القومي ----- ۲۰۲
- ۴-۱-۱۰. حزب الحق ----- ۲۰۲
- ۴-۱-۱۱. الحزب الناصری الديمقراطي ----- ۲۰۳
- ۴-۱-۱۲. تنظیم التصحیح الشعبی الناصری ----- ۲۰۳
- ۴-۱-۱۳. حزب جبهة التحرير ----- ۲۰۴
- ۴-۱-۱۴. الحزب القومي الاجتماعي ----- ۲۰۴
- ۴-۱-۱۵. الجبهة الوطنية الديمقراطية ----- ۲۰۴
- ۴-۱-۱۶. حزب التحرير الشعبی الودحدی ----- ۲۰۴
- ۴-۱-۱۷. حزب رابطة أبناء الیمن (رأی) ----- ۲۰۵

- ۱-۱۸. حزب الوحدة الشعبية اليمنية ----- ۲۰۶
- ۱-۱۹. حزب الشعب الديمقراطي (حشد) اليمني ----- ۲۰۶
- ۱-۲۰. التنظيم السبتمبري الديمقراطي ----- ۲۰۷
- ۱-۲۱. التجمع الوحدوي اليمني ----- ۲۰۷
- ۱-۲۲. حزب الرابطة اليمنية ----- ۲۰۷
- ۱-۲۳. اتحاد القوى الشعبية اليمنية ----- ۲۰۷
- ۱-۲۴. حزب الخضر الاجتماعي ----- ۲۰۸
- ۱-۲۵. الاتحاد الديمقراطي للقوى الشعبية ----- ۲۰۸
- ۱-۲۶. الحزب الليبرالي اليمني ----- ۲۰۸
- ۲-۲. جريان های داخلی تأثیرگذار بر تحولات یمن ----- ۲۰۹
- ۱-۲-۱. انصارالله ----- ۲۰۹
- ۲-۲-۲. قبایل ----- ۲۱۱
- ۲-۳-۱. ارتش، قوای نظامی و کمیته های مردمی (اللجان الشعبية) ----- ۲۱۲
- ۲-۳-۴. مجلس نمایندگان یمن (مجلس النواب اليمني) ----- ۲۱۳
- ۲-۳-۵. القاعده ----- ۲۱۴
- ۳-۳. قدرت های منطقه ای و بین المللی تأثیرگذار بر تحولات یمن ----- ۲۲۰
- ۱-۳-۱. امریکا و روسیه ----- ۲۲۰
- ۲-۳-۲. رژیم عربستان سعودی ----- ۲۲۰

فصل پنجم: جمع بندی و نتیجه گیری (پاسخ به پرسش های درباره یمن)

- ۱-۱. ارتباط زبیدی و ایران (بررسی مهاجرت امام زادگان زیدی به ایران) ----- ۲۲۲
- ۱-۱-۱. دوره نخست: از سال ۲۵۰ تا سال ۳۱۶ هجری قمری ... ----- ۲۲۲
- ۱-۱-۲. دوره دوم: از سال ۳۱۶ تا اوایل قرن هفتم هجری ... ----- ۲۲۳
- ۱-۱-۳. دوره سوم: از اوایل قرن هفتم تا نیمه قرن هشتم هجری قمری ----- ۲۲۷
- ۱-۱-۴. دوره چهارم: از ۷۶۰ تا قرن دهم (حدود دو قرن) ----- ۲۲۷
- ۲-۲. علت خنجر بستن یمنیان ----- ۲۲۸

- ۳-۵. یمن از منظر ظهور (روایات آخرالزمان) ----- ۲۲۸
- ۴-۵. شعارهای پنج‌گانه انصارالله ----- ۲۲۹
- ۵-۵. ورود امامزادگان زیدی به ایران ----- ۲۲۹
- ۶-۵. ریشه قرآنی شعار انصارالله ----- ۲۳۰
- ۷-۵. دلایل تهاجم وحشیانه عربستان سعودی به یمن ----- ۲۳۲
- ۷-۵. ۱. موقعیت ژئوپلیتیک و استراتژیک یمن ----- ۲۳۳
- ۷-۵. ۲. به قدرت رساندن مجدد منصور هادی و ایجاد دولت هم‌پیمان ... ----- ۲۳۳
- ۷-۵. ۳. اتحاد عربستان با آمریکا و از بین بردن نیروهای مخالف ... ----- ۲۳۴
- ۷-۵. ۴. هراس از رسیدن دموکراسی به عربستان ----- ۲۳۴
- ۷-۵. ۵. نگرانی از گسترش قدرت انصارالله و تهدید مرزهای جنوبی و نیز
شکل‌گیری حزب‌الله جدید در یمن ----- ۲۳۵
- ۸-۵. راهبرد انصارالله در آینده سیاسی یمن ----- ۲۳۵
- ۸-۵. ۱. کسب مشروعیت سیاسی ----- ۲۳۶
- ۸-۵. ۲. حضور فعال و مؤثر در دولت وحدت ملی ----- ۲۳۷
- ۸-۵. ۳. نهادسازی انقلابی ----- ۲۳۸
- ۸-۵. ۴. ایجاد امنیت و ثبات سیاسی در یمن ----- ۲۳۹
- ۹-۵. یمن و سید مقاومت (سیدحسن نصرالله) ----- ۲۴۰
- ۱۰-۵. مسئله گیاه «قات» ----- ۲۴۱
- ۱۱-۵. چرایی حضور بهائیت در یمن ----- ۲۴۲
- کتابنامه ----- ۲۴۴

مقدمه

یمن کشوری در قاره آسیا در جنوب شبه جزیره عربستان. این کشور سابقه‌ای دیرینه در اسلام و تشیع دارد. یمن تنها کشوری است که مردمش بدون جنگ تسلیم امام علی علیه السلام فرستاده پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله شدند و به اسلام گرویدند. مسلمانان یمن، هم در تحکیم تشیع بعد از ماجرای سقیفه نقش داشتند، هم در دعوت از امام علی علیه السلام برای خلافت بعد از قتل خلیفه سوم. اهالی یمن از جدی‌ترین مخالفان معاویه بودند. در واقعه عاشورا چند مسلمان اهل یمن در دفاع از امام حسین علیه السلام حضور داشتند.

از سال ۲۸۰ ق شیعیان زیدی در یمن حکومت تشکیل دادند و از آن زمان یمن مرکز زیدیه محسوب می‌شود.

امروزه شیعیان یمن از سوی سلفیون (که گفته می‌شود بیشتر از سوی عربستان حمایت می‌شوند) مورد تهدید قرار دارند. شیعیان یمن با حکومت مرکزی نیز میانه خوبی نداشته‌اند. شیعیان در اواخر دهه ۱۹۹۰ میلادی، بر

دامنه تلاش‌های خود برای ایفای نقشی بیشتر در تحولات یمن افزوده‌اند. بخش مهمی از فعالیت‌ها علیه حکومت یمن به دست شیعیان رقم خورده است. حوثی‌ها مهم‌ترین گروه شیعه در یمن هستند.

در سال ۲۰۱۵ م پس از سلسله اتفاقاتی که منجر به فرار منصور هادی رییس جمهور مستعفی یمن از پایتخت و قدرت گرفتن گروه حوثی‌ها در این کشور شد، عربستان سعودی با حمایت ایالات متحده آمریکا و برخی قدرت‌های غربی و به همراه اکثریت کشورهای عربی، حملات هوایی دامنه‌دار و پرتلفاتی را علیه یمن آغاز کرده که منجر به کشته شدن بسیاری از افراد غیرنظامی شده است.

ظرفیت‌های فرهنگی و اجتماعی جنبه مهمی از قدرت نرم کشورها را تشکیل می‌دهد که می‌توان از آنها به عنوان بسترها و قابلیت‌هایی برای پیشبرد اهداف سیاست خارجی استفاده کرد. در این خصوص باید در وهله اول به این موضوع توجه شود که ساختارها، ویژگی‌ها و شرایط فرهنگی و اجتماعی یمن واجد چه ظرفیت‌ها و پتانسیل‌هایی است که می‌توان از آن برای مقابله با انتلاف سعودی و رویکردها و اقدامات آن استفاده کرد. در این راستا به برخی ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی خاص یمن مانند همزیستی مذهبی مسالمت آمیز، ساختار قبیله‌ای و تمایلات فرهنگی و اجتماعی استقلال‌خواهانه و تفاوت‌های اجتماعی شمال- جنوب اشاره کرد.

نخستین ویژگی اجتماعی یمنی‌ها که کار سعودی‌ها را برای پیشروی در این کشور با مشکل روبرو ساخته است، ویژگی همزیستی مسالمت آمیز پیروان مذاهب شیعی و سنی در این کشور می‌باشد. در خصوص ویژگی‌های مذهبی یمن می‌توان گفت بیش از ۴۵ درصد از جمعیت حدود ۲۵ میلیونی یمن، شیعیان زیدی می‌باشند که نزدیکترین فرقه شیعه مذهب به اندیشه‌های اهل

سنت است. مابقی جمعیت آن از سنی‌های شافعی تشکیل شده است که نزدیکترین فرقه سنی به اندیشه‌های شیعیان می‌باشد. این امر از دیرباز نوعی وفاق دینی بین دو فرقه اصلی مذاهب یمن به وجود آورده است؛ تا آنجا که بسیاری از زیدی‌ها و شافعی‌های یمنی، در مساجد یکدیگر و پشت سه ائمه یکدیگر نماز می‌گذارند. در حالی که ائتلاف سعودی در پی تعمیق شکاف‌ها و اختلافات مذهبی درون یمن و سواستفاده از تنشهای مذهبی داخلی برای تحقق اهداف اشغالگرانه خود است و از جمله از القاعده به عنوان ابزاری در این خصوص استفاده می‌کند، همزیستی مذهبی درون یمن به عنوان عاملی است که می‌توان از آن در جهت افزایش همگرایی درونی یمن و مقابله موثر با اشغالگری خارجی استفاده کرد.

دومین ویژگی قابل توجه مردم یمن ساخت قبیله ای و وجود نظام روابط قبیله ای در این کشور می‌باشد. نظام قبیله‌ای از ویژگی‌های مهم اجتماعی یمن است که باید از آن در جهت طراحی ائتلاف‌ها برای مقاومت در مقابل ائتلاف سعودی بهره گرفت. در یمن نظام اجتماعی، نظامی قبیله‌ای است که عرف و رسم قبایل در بسیاری از موارد برتر از قوانین دولتی جای می‌گیرد. در این نظام اجتماعی، دولت و ساختارها و نهادهای شکل‌دهنده آن بسیار ضعیف‌تر و شکننده‌تر از جامعه و نظام قبیله‌ای حاکم بر آن است. قدرت نظام قبیله‌ای را می‌توان با نگاهی به وضعیت یمن جنوبی به خوبی دریافت. در جنوب این کشور که در حال حاضر جزئی از یمن بزرگ است، نظامی کمونیستی حاکم بود که به مدت دو دهه هرگونه ساختار سنتی جامعه را سرکوب و به دنبال ایجاد جامعه‌ای بی طبقه و بدون وابستگی قبیله‌ای بود، اما این نظام نتوانست در مقابل قدرت جامعه و نظام قبیله‌ای دوام بیاورد و با فروپاشی آن، باز هم ساختار قبیله‌ای با اندکی تغییر، همانند سابق در یمن جنوبی به حیات خود ادامه داده

است. در طراحی ائتلافهای سیاسی و نظامی مخالف و مقاوم در برابر نیروهای خارجی توجه جدی به ساختار قبیله‌ای اهمیت بسیاری دارد و گفتگوها و ارتباطات اساسی با رهبران قبیله‌ای ظرفیت مهمی را در اختیار انصارالله و ارتش یمن قرار می‌دهد.

و سرانجام آن که وجود روحیه استقلال طلبی و نفی سلطه کشورهای خارجی در یمن به عنوان سومین ویژگی مردم یمن همواره به عنوان ویژگی تاریخی مردم یمن شناخته می‌شود. گفته می‌شود یمن به صورت تاریخی هیچ گونه اشغال و تسلط خارجی را پذیرا و تحمل نکرده است و هزینه‌های بالایی به اشغالگران خارجی وارد ساخته است. تاریخ این کشور نیز گویای وجود حکومت‌های مقتدری همچون ملکه سبا و جانشینانش بوده است و حتی پس از اسلام نیز همواره این کشور مستقل از مناطق تاریخی حجاز و عربستان امروزی بوده است. در تاریخ معاصر نیز زمانی که سعودی‌ها در حال بیرون راندن خاندان هاشمی و کسب تصرفات بیشتر در شبه جزیره عربستان بودند، یمن همچنان توانست مستقل از تصرفات سعودی‌ها باقی بماند. در واقع روحیه استقلال خواهی یمنی‌ها نسبت به سایر مناطق جهان عرب و به خصوص سایر حوزه‌های شبه جزیره عربستان در حد قابل توجهی است و نوعی ملی‌گرایی تاریخی را می‌توان در روایات اجتماعی یمنی‌ها دنبال کرد. لذا گرایش ملی‌گرایانه تاریخی و استقلال طلبی در کنار دو ویژگی دیگر یعنی تساهل مذهبی و ساختار قبیله‌ای سه مشخصه بارزی می‌باشد که راه عربستان سعودی را برای شکست یمن و نفوذ زمینی در این کشور با دشواری دوچندان روبرو ساخته است. ویژگی‌هایی که می‌تواند برگ برنده ساخت اجتماعی یمن در مقابل تجاوزات عربستان سعودی به شمار رود.